

УДК 342.95(477):378]:341.232.7 DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2025.4.16>

Симон Олександрович Сербенюк,

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
відділ організації наукової діяльності (науковий співробітник);*

<https://orcid.org/0000-0002-6806-6319>,

e-mail : simon6@ukr.net

ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА МІСЦЕ В НЬОМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ НОРМ

Зазначено, що міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти в Україні характеризується наявністю широкого спектра вітчизняних і міжнародних нормативних правових актів, водночас комплексні наукові дослідження нормативної правової бази відсутні. Дослідження присвячено вивченню структури системи правових засад міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти в Україні та місця в ній адміністративно-правових норм шляхом здійснення систематизованого огляду вітчизняної та міжнародної нормативної правової бази і виокремлення ключових нормативних правових актів.

Ключові слова: вища освіта, міжнародне співробітництво, правові засади, адміністративне право, сталий розвиток.

Оглядова стаття

Постановка проблеми

Міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти є невід’ємною складовою системи вищої освіти та державної політики, а також передумовою сталого розвитку освіти, науки, технологій та інновацій, сприяє їх трансферу, залученню інвестицій і вирішенню гуманітарних проблем тощо.

Основоположне значення для організації та забезпечення міжнародної співпраці у сфері вищої освіти становлять її правові засади. Актуальність систематизованого дослідження останніх також зумовлена наявністю різноманітності вітчизняних і міжнародних нормативних правових актів, які як вибірково, так і комплексно визначають певні складові відповідних правовідносин.

Стан дослідження проблеми

Вивчення міжнародної співпраці у сфері вищої освіти за своєю природою характеризується багатогранністю напрямів досліджень. У той час як переважна кількість джерел присвячена висвітленню тих чи інших особливостей такого співробітництва в контексті економічного розвитку, освіти, державного управління тощо (більш

детальніший огляд наведено в нашому попередньому дослідженні [1]), комплексні розвідки щодо вивчення вітчизняної нормативної правової бази відсутні. Натомість фігурують огляди окремих нормативних актів у контексті розвитку того чи іншого пріоритету у сфері вищої освіти. Наприклад, виокремлено нормативні акти при вивченні юридичних підстав міжнародного співробітництва в галузі вищої юридичної освіти в Україні [2] або передумови інтенсивної політики щодо зміни системи вищої освіти [3]. Зокрема, приділено увагу правовим актам, ухваленим Україною з метою імплементації міжнародних норм [4], а також нормативній базі для забезпечення інтеграції України до європейського простору вищої освіти [5] тощо.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає в окресленні правових засад міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти в Україні та місця в ньому адміністративно-правових норм. Для досягнення мети поставлено такі *завдання*: описати структуру правових засад міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти, вказати ключові нормативно-правові акти, що становлять її основу, та зробити висновок щодо місця норм адміністративного права в системі правових засад такого співробітництва.

Наукова новизна дослідження

Систематизовано вивчено нормативно-правові акти щодо міжнародної співпраці у сфері вищої освіти, виокремлено ключові структурні елементи правових засад міжнародної співпраці у вищій освіті.

Виклад основного матеріалу

Існує чимало концепцій класифікації нормативної правової бази організації та забезпечення певних видів суспільних правовідносин. Наприклад, О. Усик запропонував таку структуру правових засад міжнародного співробітництва в контексті фізичної культури і спорту: Конституція України, ратифіковані Україною міжнародні нормативні правові акти (зокрема, міжнародні акти щодо діяльності у сфері фізичної культури і спорту й охорони та дотримання прав людини в цій сфері, а також міжнародні угоди щодо співробітництва в цій сфері), закони і підзаконні документи, розгалужена система інших нормативно-правових актів міжнародного та національного рівня [6, с. 60–71].

В. Староста, розглядаючи діяльність закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, виокремив складовими відповідного юридичного забезпечення Конституцію України, закони та підзаконні нормативно-правові акти, а також внутрішні статутні документи [7].

А. Діхтярук звернув увагу на багаторівневу структуру правових засад інтернаціоналізації вищої освіти, до яких він відніс Конституцію

України, профільні закони, підзаконні нормативні акти, міжнародні договори й угоди, а також участь у міжнародних ініціативах і програмах [8, с. 278].

У контексті міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти першим нормативним документом постає Конституція України як Основний Закон, що визначає, «по-перше, основи державної політики у сфері освіти, в тому числі вищої; по-друге, окреслюються основні засади діяльності закладів вищої освіти» [7, с. 58]. Положення Конституції «встановлюють основи ратифікації міжнародних договорів та угод, які спрямовані на регулювання відповідних суспільних відносин» [6, с. 61]. Крім того, вона закріплює ключові етико-правові й політичні аспекти організації та забезпечення освітньо-наукової діяльності і міжнародної співпраці.

Проводячи більш детальний аналіз змісту норм Основного Закону¹, доцільно зазначити таке. По-перше, Конституція України визначає ключові принципи та етичні аспекти освітньо-наукової діяльності. Наприклад, визначено заборону проведення дослідів над людиною без її вільної згоди (ст. 28), водночас ст. 54 гарантується громадянам свобода наукової й технічної творчості та захист авторських прав, інтелектуальної власності, а також моральних і матеріальних інтересів, пов'язаних з інтелектуальною діяльністю. У контексті міжнародної співпраці ст. 54 Конституції України проголошує сприяння держави розвитку науки та встановленню наукових зв'язків зі світовим співтовариством. По-друге, у контексті досліджуваної тематики можна виокремити такі проголошені Конституцією основоположні засади у сферах освіти, науки та наукової співпраці:

- рівність прав і свобод, недискримінація і непривільованість та гендерна рівність (ст. 24), право на освіту та безоплатне здобуття вищої освіти на конкурсній основі в державних і комунальних закладах (ст. 53);

- правовий статус іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах: ідентичність із громадянами щодо користування правами і свободами та несення обов'язків, окрім винятків, встановлених чинним законодавством України (ст. 26);

- засади нормативного регулювання – місце та роль міжнародних договорів у системі національного права (ст. 9), засади правового регулювання у сфері освіти визначаються виключно законами (ст. 92), засади надання Конституційним Судом України висновків про відповідність Конституції України міжнародних договорів (чинних або таких, що вносяться на розгляд Верховної Ради України) (ст. 151);

¹ Конституція України : Закон України від 28.06.2025 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.10.2025).

– зовнішньополітична спрямованість міжнародного співробітництва – мирне та взаємовигідне співробітництво, регламентоване визнаними загальноприйнятими принципами та нормами міжнародного права з метою забезпечення державної безпеки та національних інтересів (ст. 18);

– напрями, розвитку яких сприяє держава – вивчення мов міжнародного спілкування (ст. 10), а також доступність і безоплатність вищої освіти в державних і комунальних закладах вищої освіти, розвиток вищої освіти, надання фінансової підтримки (пільг) здобувачам вищої освіти (ст. 53);

– повноваження суб'єктів державної влади у сфері освіти, науки та міжнародної співпраці – повноваження Верховної Ради України щодо ратифікації та денонсації міжнародних договорів та затвердження загальнодержавних програм науково-технічного розвитку (ст. 85), повноваження Президента України у міжнародних відносинах (ст. 106), повноваження Кабінету Міністрів України в контексті політики у сфері освіти та науки і загальнодержавних програм науково-технічного розвитку України (ст. 116);

– право народних депутатів (ст. 78), членів Кабінету Міністрів України, а також керівників різного рівня органів виконавчої влади (ст. 120), суддів (ст. 127), зокрема суддів Конституційного Суду України (ст. 148), членів Вищої ради правосуддя (ст. 131) здійснювати свої повноваження в поєднанні з викладацькою та/або науковою діяльністю.

Розглядаючи категорію міжнародних нормативно-правових актів у контексті міжнародного співробітництва у сфері фізичної культури та спорту, О. Усик виокремив два види: «1) міжнародні акти щодо функціонування сфери фізичної культури та спорту, а також забезпечення в рамках її функціонування прав людини; 2) безпосередньо міжнародні угоди з приводу співробітництва у сфері фізичної культури та спорту» [6, с. 61].

На нашу думку, останній перелік у контексті вищої освіти доречно доповнити, оскільки освітня компонента проявляється не лише в дотриманні правових норм і принципів, а й у відповідній освітньо-просвітницькій діяльності суб'єктів освіти щодо їх засвоєння і застосування учасниками суспільних відносин.

Першим компонентом міжнародних правових засад у сфері міжнародної співпраці у вищій освіті є ратифіковані Україною міжнародні правові акти щодо прав людини та розвитку країн загалом. До таких документів, зокрема, належать:

– Загальна декларація прав людини, ст. 26 якої проголошує право на освіту, зокрема вищу, що має відповідати таким умовам: рівнодоступність для всіх на основі їхніх здібностей; спрямованість на повний розвиток людини та посилення поваги до її прав і основних

свобод; сприяння «взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами» та діяльності ООН щодо підтримки миру. Стаття 27 регламентує право займатись науковою діяльністю та захист інтересів щодо результатів наукової праці¹;

– Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини), ратифікована Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р.; Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» від 25 вересня 2015 р. тощо.

Другим компонентом міжнародних правових актів щодо міжнародної співпраці у вищій освіті є угоди про співпрацю між Україною та іншими державами чи їхніми об'єднаннями. Серед таких актів можна виокремити:

– Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 р., яка окремо наголошує на обов'язковості міжнародної співпраці у сфері вищої освіти з метою проведення реформ систем вищої освіти та/або їх модернізації, зближення в межах Болонського процесу, поглиблення співпраці закладів вищої освіти і розширення їхніх можливостей, активізації мобільності здобувачів освіти й наукових та/або педагогічних працівників, розширення можливостей щодо отримання вищої освіти і підвищення її якості та важливості (ст. 431). Глава 9 Угоди окремо присвячена співробітництву у сфері науки і технологій. Стаття 374 Угоди наголошує на науковому і технологічному співробітництві з метою розвитку науки та зміцнення наукового потенціалу, відповідального дотримання зобов'язань у галузях охорони здоров'я, екології та боротьби зі зміною клімату й іншими глобальними проблемами тощо. У статті 375 визначено спрямованість такого співробітництва з ЄС для України (залучення до Європейського дослідницького простору, реформування та реорганізація управління системою наукових і науково-дослідних установ тощо). Стаття 376 окреслює шляхи такого співробітництва, серед яких: участь у Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020», навчання за програмами обміну, обмін досвідом у сфері управління науково-дослідними установами, активізація регіонального та іншого міжнародного

¹ Загальна декларація прав людини : від 10.12.1948 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 05.10.2025).

співробітництва, зокрема в Чорноморському контексті та в межах багатосторонніх організацій (Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, Організації економічного співробітництва і розвитку тощо) і багатосторонніх угод тощо¹;

– Угоду між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво від 4 липня 2002 р., яка має на меті заохочення і розвиток співпраці щодо науково-технічних досліджень та розробок, визначає напрями такої співпраці, а також її види².

Третім компонентом є ратифіковані Україною міжнародні правові акти щодо окремих питань освітньої, наукової, науково-технічної, інноваційної та інших видів діяльності. Наприклад, Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні від 11 квітня 1997 р.

Четвертим компонентом виступають міжнародні угоди та договори про співпрацю між міністерствами й іншими органами державної влади (або їх представниками) різних держав. Наприклад, Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти», підписана 19 червня 1999 р. у Болонії, та Будапештсько-Віденська декларація про створення Європейського простору вищої освіти, прийнята на зустрічі міністрів (до відання яких належить вища освіта) країн – учасниць Болонського процесу, підписана 11–12 березня 2010 р. у Будапешті та Відні.

П'ятий компонент – це договори та угоди міжнародного рівня, підписані між державними та/або приватними підприємствами, установами й організаціями, фізичними особами – учасниками освітнього процесу (наукової діяльності) у сферах діяльності закладів вищої освіти (вища освіта, наука, співпраця установ тощо).

Шостий компонент – це допоміжні й установчі документи іноземних суб'єктів міжнародної співпраці (методичні матеріали, роз'яснення тощо). Прикладами таких документів є методичні вказівки щодо подання даних закладу вищої освіти до міжнародної рейтингової агенції, статут організації, інструкції для авторів на сайті видання тощо.

1 Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : від 27.06.2014 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 05.10.2025).

2 Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво : від 04.07.2002 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_194 (дата звернення: 05.10.2025).

Повертаючись до обговорення вітчизняної нормативно-правової бази міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти, класифікуємо закони, що регулюють правовідносини загального та спеціального характеру у сфері освіти, на дві групи. До першої групи можна віднести Цивільний кодекс України, Кодекс законів про працю України, Закон України «Про міжнародне приватне право» тощо. Друга група законів регулює правовідносини щодо освітньо-наукової діяльності, міжнародної співпраці тощо. Серед широкого спектра законів другої групи можна виокремити такі:

- закони України «Про вищу освіту» та «Про освіту», увагу до яких у досліджуваному контексті частково було приділено в нашому попередньому дослідженні [1];

- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», який визначає цілі, напрями та принципи державної політики у сферах наукової і науково-технічної діяльності, а також відповідної міжнародної співпраці. У ньому також окреслено правовий статус окремих суб'єктів міжнародної співпраці у сфері вищої освіти (центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності, Національна академія наук України, Національна рада України з питань розвитку науки і технологій, Ідентифікаційний комітет з питань науки, Національний фонд досліджень України, центри колективного користування науковим обладнанням, громадські наукові організації) з акцентом на науково-технічну співпрацю, державну підтримку міжнародного наукового та науково-технічного співробітництва, шляхи забезпечення інтеграції національного дослідницького простору в Європейський дослідницький простір, а також окремі фінансові питання¹ тощо;

- Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», який закріплює зовнішньополітичні принципи, засади внутрішньої політики в гуманітарній сфері, зокрема підтримку науково-технічної та інвестиційної співпраці України з іншими державами саме на засадах взаємної вигоди (ст. 11)²;

- Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», ст. 4 якого різними видами зовнішньоекономічної діяльності визначено наукову, науково-технічну і науково-виробничу, а також навчальну

¹ Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 05.10.2025).

² Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (дата звернення: 05.10.2025).

кооперацію з іноземними суб'єктами господарської діяльності та навчання (підготовку) фахівців на комерційній основі. Причому відповідно до ст. 1 Закону міжнародна кооперація – це така взаємодія щонайменше двох суб'єктів господарської діяльності, серед яких хоча б один є іноземним, при якій здійснюється спільна розробка або спільне виробництво, спільна реалізація кінцевої продукції та інших товарів на основі спеціалізації у виробництві проміжної продукції (деталей, вузлів, матеріалів, що використовуються в комплексних поставках) або спеціалізації на окремих технологічних стадіях (функціях) науково-дослідних робіт, виробництва і реалізації з координацією відповідних програм господарської діяльності;

- Закон України «Про науково-технічну інформацію»;
- Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»;
- Закон України «Про інноваційну діяльність»;
- Закон України «Про авторське право і суміжні права», який визначає, зокрема, ключові засади міжнародної співпраці щодо юридичної охорони інтелектуальної власності².

Ключові підзаконні нормативно-правові акти можна поділити на дві групи – регуляторні та установчі. До першої групи нормативних актів, які регулюють окремі аспекти міжнародної співпраці, можна віднести такі:

- постанову Кабінету Міністрів України «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» щодо затвердження Порядку залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги³;

- Положення про організацію професійного навчання державних службовців, керівників державних підприємств, установ, організацій за рахунок міжнародної технічної допомоги та інших форм міжнародного співробітництва, яким регулюється механізм організації професійного навчання (повністю або частково) в Україні та за кордоном державних службовців, а також керівників державних підприємств, установ і організацій, що належать до сфери управління

¹ Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-ХІІ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 05.10.2025).

² Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-ІХ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20> (дата звернення: 05.10.2025).

³ Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги : постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 № 153 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-п> (дата звернення: 05.10.2025).

міністерств, інших органів виконавчої влади чи державних органів, за рахунок міжнародної технічної допомоги, яка надається Україні на підставі міжнародних договорів іноземною державою, її урядом, іноземним органом / організацією чи міжнародною організацією, котрі відповідно до міжнародних договорів України чи інших форм міжнародного співробітництва у визначеному законодавством порядку надають міжнародну технічну допомогу¹;

- Порядок реалізації права на академічну мобільність, яким запроваджено порядок організації академічної мобільності та визнання її результатів для здобувачів вищої освіти і наукових ступенів та наукових, науково-педагогічних працівників²;

- Положення про навчання студентів та стажування (наукове стажування) аспірантів, ад'юнктів і докторантів, наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. № 411;

- Інструкцію про службові відрядження в межах України та за кордон, затверджену наказом Міністерства фінансів України від 13 березня 1998 р. № 59 (у редакції наказу Міністерства фінансів України 17 березня 2011 р. № 362);

- постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про умови матеріального забезпечення осіб, направлених за кордон на навчання та стажування» щодо здобувачів вищої освіти та наукових ступенів і наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників та інших працівників закладів вищої освіти (крім державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування) в контексті направлення за кордон на навчання, стажування чи наукове стажування відповідно до укладених міжнародних договорів України на двосторонній основі або за рахунок сторони, яка приймає / направляє³;

¹ Положення про організацію професійного навчання державних службовців, керівників державних підприємств, установ, організацій за рахунок міжнародної технічної допомоги та інших форм міжнародного співробітництва : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2022 № 1028 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1028-2022-п> (дата звернення: 05.10.2025).

² Порядок реалізації права на академічну мобільність : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 № 579 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-п> (дата звернення: 05.10.2025).

³ Про затвердження Положення про умови матеріального забезпечення осіб, направлених за кордон на навчання та стажування : постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.1996 № 287 // БД «Законодавство України» / ВР

– постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності», яка визначає заходи набуття підприємством, установою чи організацією права на підготовку здобувачів вищої освіти (зокрема, закладом освіти іноземної держави, відокремлений структурний підрозділ або філія якого створюється та функціонує на території України, або щодо підготовки здобувачів з-поміж іноземців), а також деякі види міжнародної співпраці як досягнення у професійній діяльності педагогічних, наукових та науково-педагогічних працівників, що забезпечують освітній процес¹;

– наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку реєстрації міжнародних науково-технічних програм і проєктів, що виконуються в рамках міжнародного науково-технічного співробітництва українськими вченими, а також грантів, що надаються в рамках такого співробітництва», який визначає механізм державної реєстрації міжнародних проєктів та науково-технічних програм, що виконують вітчизняні вчені в межах міжнародної науково-технічної співпраці і грантів, що надаються в контексті такої співпраці, а також формування реєстру міжнародно-технічних програм і проєктів²;

– постанову Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо виконання Угоди про міждержавний обмін науково-технічною інформацією» від 26 лютого 1993 р. № 138;

– Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, якою розвиток діяльності вітчизняних закладів вищої освіти за межами України, узгодженість з міжнародними реформаційними процесами у сфері вищої освіти та упровадження кращих прикладів іноземного досвіду в освітній процес, наукову діяльність і менеджмент закладів вищої освіти визначено складовими інтернаціоналізації вищої освіти. У Стратегії акцентується на необхідності розвитку міжнародної освітньо-наукової співпраці, академічної мобільності та

України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287-96-п> (дата звернення: 05.10.2025).

¹ Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності : постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-п> (дата звернення: 05.10.2025).

² Про затвердження Порядку реєстрації міжнародних науково-технічних програм і проєктів, що виконуються в рамках міжнародного науково-технічного співробітництва українськими вченими, а також грантів, що надаються в рамках такого співробітництва : наказ МОН України від 20.11.2017 № 1507 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1564-17> (дата звернення: 05.10.2025).

важливості вивчення іноземних мов для досягнення згаданої цілі, а також на посилення участі закладів вищої освіти у визнаних міжнародних рейтингах. Окрему увагу варто звернути на Операційний план реалізації у 2022–2024 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, яким відповідно до певних стратегічних / операційних цілей виокремлено відповідальних виконавців – суб'єктів міжнародної співпраці щодо виконання певних завдань¹;

– Дорожню карту європейської інтеграції України у сферах освіти і науки до 2027 року, у якій також більш деталізовано за окремими напрямками визначено суб'єктів, зокрема в контексті структурних підрозділів Міністерства освіти і науки України²;

– Дорожню карту інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA), де наголошено на деяких напрямках міжнародної співпраці з переліком певних нормативних документів, а також виокремлено міжнародні суб'єкти співпраці³.

До другої групи підзаконних нормативно-правових актів доречно віднести ті, в яких повністю або частково визначається правовий статус окремих суб'єктів міжнародної співпраці, зокрема:

– Положення про вищі навчальні заклади МВС, затверджене наказом Міністерства внутрішніх справ України від 14 лютого 2008 р. № 62. Цей документ визначає міжнародні зв'язки в галузі науки і правоохоронної діяльності як одне з прав (п. 2.4), а дотримання договірних зобов'язань, зокрема за міжнародними угодами, – як одне із зобов'язань (п. 2.5) закладів вищої освіти системи МВС України. Крім того, Положенням затверджено завдання органів курсантського (слухацького, студентського) самоврядування закладу вищої освіти МВС, зокрема в контексті міжнародного обміну здобувачів освіти (п. 4.13.4), а в п. 8 «Міжнародне співробітництво та зовнішньоекономічні зв'язки», який містить п'ять підпунктів, наведено: основні напрями міжнародної співпраці, здійснення зовнішньоекономічної діяльності,

¹ Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р / БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-r> (дата звернення: 05.10.2025).

² Про затвердження дорожньої карти європейської інтеграції України у сферах освіти і науки до 2027 року : наказ МОН України від 11.12.2023 № 1501 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1501729-23> (дата звернення: 05.10.2025).

³ Дорожня карта інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA-UA) : схвал. рішенням колегії МОН України від 22.03.2018 № 3/1-7 // Міністерство освіти і науки України : офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/kolegiya-ministerstva/2018/05/1-dorozhnya-karta-integratsii-ukraini-do-evro.pdf> (дата звернення: 05.10.2025).

згідно з чинним законодавством, шляхом укладання договорів з іноземними фізичними і юридичними особами, основні види цієї діяльності та відповідність законодавству підготовки фахівців для інших країн і використання надходжень (матеріальних, валютних) від зовнішньоекономічної діяльності. Про співпрацю з установами інших держав в аспекті творчого співробітництва та постійної взаємодії при науковій і науково-технічній діяльності в закладах вищої освіти йдеться і в п. 7.3 Положення¹;

– постанову Кабінету Міністрів України «Про утворення державної наукової установи “Український інститут науково-технічної експертизи та інформації”». Ця установа була утворена в результаті злиття державної наукової установи «Державний інститут науково-технічної та інноваційної експертизи» та Українського інституту науково-технічної і економічної інформації та віднесена до сфери управління Міністерства освіти і науки України². Уточнення щодо повної бази організаційних документів новоствореної установи наведено у відповідному переліку нормативно-правових актів;

– Положення про Міністерство освіти і науки України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630, Статут Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 244 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 23 січня 2024 р. № 71), Статут Національної академії наук України, ухвалений постановою Загальних зборів Національної академії наук України від 14 квітня 2016 р. № 2, Статут Національної Академії правових наук України, затверджений постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., тощо.

Більш детально відповідні нормативні акти буде розглянуто в наших подальших розвідках при вивченні кола суб'єктів міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти та меж їх компетенції.

¹ Положення про вищі навчальні заклади МВС : затв. наказом МВС України від 14.02.2008 № 62 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08> (дата звернення: 05.10.2025).

² Про утворення державної наукової установи «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» : постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 № 1027 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2015-p> (дата звернення: 05.10.2025).

³ НПА, що регламентують роботу // Український інститут науково-технічної експертизи та інформації : офіц. сайт. URL: <http://www.uintei.kiev.ua/page/npa-shcho-reglamentuyut-robotu> (дата звернення: 05.10.2025).

До нормативних документів щодо міжнародної співпраці у сфері вищої освіти також належать внутрішні нормативні акти, що містять норми щодо міжнародного співробітництва, підприємств, установ та організацій у сфері вищої освіти. Наприклад, у Харківському національному університеті внутрішніх справ наказом від 1 квітня 2024 р. № 234 затверджено Інструкцію про організацію міжнародної діяльності в ХНУВС, якою визначено єдиний порядок «міжнародної діяльності під час візитів іноземних делегацій та службових відряджень за кордон» осіб постійного та перемінного складу¹, а наказом від 20 вересня 2024 р. № 672 затверджене Положення про відділ міжнародного співробітництва.

Підбиваючи підсумки, варто зазначити про взаємозв'язок правового регулювання правовідносин міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти з нормами різних галузей права, зокрема цивільного, трудового, міжнародного приватного тощо. Серед цих норм визначальну роль відіграють норми адміністративного права, які регулюють правовий статус більшості суб'єктів міжнародної співпраці у сфері вищої освіти, визначають межі їхньої компетенції та механізм організації і регулювання міжнародного співробітництва у цій сфері. У контексті механізму слід звернути увагу на його майже повну закріпленість у підзаконних нормативних актах, тоді як закони зазвичай визначають засади державної політики та ключові повноваження суб'єктів.

Висновки

У контексті міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти можна виокремити таку структуру правових засад: Конституція України, міжнародні та вітчизняні нормативно-правові акти.

До міжнародних правових засад належать: ратифіковані Україною міжнародні правові акти щодо прав людини та розвитку країн загалом; угоди про співпрацю між Україною та окремими державами чи об'єднаннями держав; ратифіковані Україною міжнародні правові акти, що стосуються окремих питань освітньої, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності тощо; міжнародні угоди та договори про співпрацю між міністерствами та іншими органами державної влади (або їхніми представниками) різних держав; міжнародні угоди, договори тощо в контексті сфер діяльності закладів вищої освіти, підписані між державними та/або приватними підприємствами,

¹ Про затвердження Інструкції про організацію міжнародної діяльності в ХНУВС : наказ ХНУВС від 01.04.2024 № 234 // Харківський національний університет внутрішніх справ : сайт. URL: https://univd.edu.ua/files/generaldocs/nakaz_234_vid_01_04_2024_instruktsiia_pro_o.pdf (дата звернення: 05.10.2025).

установами та організаціями, фізичними особами – учасниками освітнього процесу (наукової діяльності); допоміжні та установчі документи іноземних суб'єктів міжнародної співпраці (методичні документи, роз'яснення тощо).

Вітчизняна нормативно-правова база щодо міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти, окрім Конституції, складається із законів, що регулюють правовідносини загального і спеціального характеру у сфері освіти, підзаконних нормативних актів регуляторного та установчого характеру, а також внутрішніх нормативних документів щодо міжнародної співпраці підприємств, установ та організацій сфери вищої освіти.

Список бібліографічних посилань: 1. Сербенюк С. О. Сутність та особливості міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти в Україні. *Право і безпека*. 2025. № 3 (98). С. 130–141. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2025.3.11>. 2. Рега Ю. О., Волковецький Д. С. Роль міжнародного співробітництва в удосконаленні юридичної освіти в Україні: взаємодія з міжнародними партнерами. *Академічні візії*. 2024. Вип. 33. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12733256>. 3. Гнатів З. Я. Міжнародне співробітництво у сфері освіти: приклади взаємопроцесів // Загальні аспекти інноваційного розвитку освітньої галузі в контексті міжнародного співробітництва України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 25–26 квіт. 2019 р.) / редкол.: В. С. Шебанін, О. В. Артюхова, К. В. Тішечкіна. Миколаїв : МНАУ, 2019. С. 31–33. 4. Процька С. М., Іванова К. В. Інтеграція вищої освіти України до освітнього та наукового простору ЄС: аналіз міжнародно-правових актів. *Гілея*. 2022. Спецвип. С. 55–58. 5. Гринюк С. П., Зайцева І. В. Міжнародне співробітництво закладів вищої освіти як складник інтеграції України в європейський простір вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Т. 1. С. 50–55. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.1.10>. 6. Усик О. О. Адміністративно-правове забезпечення міжнародного співробітництва у сфері фізичної культури та спорту : дис. ... д-ра філософії : 081. Харків, 2024. 206 с. 7. Староста В. І. Адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2023. 199 с. 8. Діхтярук А. Б. Правові межі інтернаціоналізації вищої освіти в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т. 3, № 3. С. 276–281. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.43>.

Надійшла до редколегії 15.10.2025

Прийнята до опублікування 01.12.2025

Serbenyuk S. O. Legal Foundations of International Cooperation in Higher Education in Ukraine and the Role of Administrative and Legal Norms

The study is devoted to examining the structure of the legal framework for international cooperation in higher education in Ukraine and the place of administrative and legal norms therein by conducting a systematic review of the domestic and international regulatory framework for international cooperation in higher education and identifying key regulatory and legal acts.

International cooperation is an integral part of the higher education system and state policy in the field of higher education. The relevance of the study is determined by a number of factors. In particular, the significant role of international cooperation in higher education in attracting investment, post-war reconstruction, solving humanitarian problems, sustainable development of education, science, technology and innovation, as well as their transfer. In addition, despite the existence of a wide range of domestic and international normative legal acts that define both individual and complex components of the relevant legal relations, the study of this topic is characterised by a predominant focus on certain aspects of such cooperation in the context of economic development, education, public administration, etc., while there is a lack of comprehensive studies of the domestic regulatory framework.

The international legal framework includes: international legal acts ratified by Ukraine, agreements and treaties on cooperation between various subjects of international cooperation (states, authorities, enterprises, institutions, organisations, individuals, etc.) in the field of higher education, as well as supporting and founding documents of foreign subjects of international cooperation.

The relevant domestic regulatory framework consists of the Constitution of Ukraine, laws (of a general and special nature), subordinate regulatory acts (of a regulatory and founding nature), as well as internal regulatory documents on international cooperation between enterprises, institutions and organisations in the field of higher education.

Keywords: higher education, international cooperation, legal framework, administrative law, sustainable development.

